

Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.

Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.

Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.
Կազմակերպությունը 6 րոպեի, հրապարակումը 3 ր. 50 Կ.

ԲԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջին օրը. հապառակաբար
Խորհրդածությունները:
Քրոնիկան. — Լուրեր:
Մեզ գրում են. — Նոր ծախսեր:
Բուսնաշենից:
Մի մուսուլման ժողովուրդ:
Մամուլի շարժում:
Թղթակցություններ. — Բա.
Գործեր:
Քաղաքական. — Ընդունալու
Վախճանի պատկերավոր: Փրանսիա:
Հեռագրային:
Թերի և զեմ:
«Նոր-Գար»-ի պատմականներ:
Բանասիրական. — Գրական. աղ.
Նախընտրական:
Ցանկանալի լինելու:

«Նոր-Գար»-ի խմբագրությունը
գտնվում է Վրդուղոսյան փողո-
ցում, Սապոնյանի գրասենյակի
դիմաց, տուն № 20.

Թիֆլիս, 28 հոկտեմբերի 1899 թ.
ՆԱԽԵՆԱԿԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ԹԻՖԼԻՍԻ

Ջարմանայի բան է և ուշագրու-
թեան արժանի, որ այն ամենը,
ինչ որ մեզանից բարձր կույտու-
թյան հասած ժողովուրդները ձեռք
են բերել, մեզ հասնելով փոխում
են ստիպանք. չզոհակառք իսկ աե-
ղից չէ շարժում, գտնում է մու-
լուբապուկուց ֆուրկան:

Դիտություն, իրաւաբանութեան

ԲԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

(Վերջ)

Մեր աշխարհի գրականութիւնը, ինչ-
պէս է հասնում, կեդրոնացած է պարսե-
րական մամուլի մէջ, որ ընդամենը մի
քանի թիւերից ու ամսագրերից է
կազմակերպւում. Դրանից դուրս ասորական
շատ չնչին քանակութեամբ գրքեր են
լայտ տեսնում՝ երկու-երեք գիրք ինք-
նուրոյն վէկ կամ վէպիկ, ասոր-բանի
հետ ամենաշատը մանկական ու ժողո-
ւորական գրքեր, մի քանի հրատարա-
կութիւններ «Բնականութեան» համար
— և ահա, ի՞նչ է չիմ սխալում, մեր ա-
ռողջ տարրույ մասուր պաշարը: Եւ
չեւոյժ մեր մասուր կենսիկ արտադ-
րութեան այդ զարմանալի շքանորո-
թեանը, — մենք հոգով եւ առաւել աղ-
քատ ենք հանդիսանում, որովհետեւ չենք
կարողանում ապահովել մինչև իսկ այդ
սովորութիւն հայ հեղինակներին ու
հրատարակչներին:

Հետևանքը պարզ է՝ գրական գործիչը
մի երկու փորձ է անում գրականու-
թիւնով գրադուրելու և ապրելու, բայց
տեսնելով, որ դա անհաջող է ցնորամտա-
նա կարող է «սառույց ուսող աղուկ»
օրին հասնել, ստիպւած գիտնում է
«օրինաւոր», այսինքն մի որ և է վար-

մշակած սկզբունքները, իրաւունքի
և պարտաւորութեան գաղափար-
ներն իսկ կարգնում են իրենց
սկզբնական նշանակութիւնը, գո-
րութիւնը, երբ բանը մեզ է հաս-
նում. մտքերը շփոթւում են, և ի-
րենց ինտելիգենտ համարող, մինչև
անգամ իրաւաբան ճանաչուած —
գտնել գիտնում — մարդիկ իրաւուն-
քի, օրէնքների տարբայան, ամեն-
քին մատչելի պաշտպանները մտնել
նոր վիճում են և չեն կարողանում
համաձայնութեան հասնելու կա-
մովին որոշումներ են անում, որոնք
օրէնքից, իրաւունքի սահմաններից
զուրկ են:

Մենք միշտ մեր բոլոր հաստա-
տութիւնների և հանրագում բնիկ-
ութիւնների վրայ նայել ենք և
այնպէս եղանակ, որ գրանք կաշուած են
ժողովուրդը վարձեցնելու օրինա-
պահութեանը, ընկերացար գործ
տեսնելու, իրաւունքի և պարտա-
ւորութեան պատկերացման զար-
գացմանը:

Փորձը ցայց է տալիս, որ
մեր ունեցած հաստատութիւն-
ներն ու բարենպաստակ բնիկ-
ութիւններն այդ կողմից ոչ մի օ-
գուտ չեն տուել մեր ժողովուրդին,
նոյն իսկ իրեն ինտելիգենտ հա-
մարող հաստատութիւն իրաւուն-
քի, օրէնքի տարբայան սկզբունք-
ներին իսկ պիտակ չէ, և վիճարա-
նութեան են ծառայում ինչպիսիք,
որոնք անվիճելի են և ամենքին
պարզ է որ հասկանալի լինեն:

ձառնուող աշխատանքի, և իւր թան-
կազին ժամերը նուիրում է ամենօրնու-
նեքին՝ ու անհոգեւորութեան: Գրական-
ութեան մէջ յայտնի գործիչներից
մէկը գրում է ինձ իմ մասնաւոր նամա-
կում... Այստեղ ժամերից օգտւում է և
զրոււմ. գործողութեան այդ ազատ ժա-
նըն էլ շատ քիչ է լինում: Անցեալները մի
գրականութիւն կաշուելու այն բոլոր հա-
շտեղբերներն ու լիվիները, որոնք ծայր
ի ծայր գրում են ինձ ձեռքով այս 15
տարւոյ ընթացքում, և ցանկով տե-
նայ, որ այդ բոլորի կշիռը հասնում
էր մօտ ատեն և երկու պուրդի... Կար-
ծում ենք, որ բացառութիւններ աե-
ղող են: Մի ուրիշը, սկսողներից, գր-
ւում է՝ «Միայն ժամը տասնին եւ
«գործեր» մերձեցնում ու տուն վերա-
դառնում. կիրակիներն անգամ լիովին
ազատ չեմ. գիշերն էլ երկար նստել չեմ
կարող, որովհետեւ վաղ ենք վեր կենում
ու գործի գնում. հարցնում եմ՝ երբ
կարդում — երբ գրեմ: Գարդ է, որ արա-
նից յետոյ տաղանդաւոր գրչի միայն
չնչին փշրանքներն են ընկնում գրա-
կանութեան խոնավ սեղանի վրայ, որից
և ստիպւած է կիրակեօրեւ մեր ժա-
մանակակից. ազգայնա Ղազարոսը. այն
է՝ հատարակութեան ու ժողովրդի
ընթերցանութեան մասը: Եւ որքան
իսկական տաղանդներ կորել են նիւ-
թական անապահովութիւնից, ո՞վ գիտի
որքան տաղանդներ այժմ էլ շքանորո-
թիւնից այս ու այն կողմն ընկած. օ-
րական տասնեակով ժամուայ աշխատան-
քով քանադարձում՝ երազում են իրենց

Այդ պատկառութիւնը մենք նկա-
տեցինք Կովկասի Հայոց Բարեկար-
ժական Ընկերութեան փախուելու
միջոցին, այդ նկատեցինք և Նոր
հաստատուած Թիֆլիսի Հայոց Բարե-
կարժական Ընկերութեան ժողով-
ներին:

Այժմ միևնույնը նկատում ենք
Բազում բազմաթիւ հայերի հա-
մար հիմնուած Նոր Մազաթիւրա-
կան Ընկերութեան ժողովի նիս-
տերում:

Մի ընկերութիւն որոշում է և
տարբերում է միւս ընկերութիւն-
ներից իւր նպատակով ու այդ
նպատակին ծառայող և օգնող կա-
նոնադրութեամբ:

Արդ՝ կտակով կամ ուրիշ օրինա-
կան, բնագումար կարգով (աղտով)
մի ընկերութեան որոշ պայմանով
որոշում գումարը, կարգը ի կարող
պատկանել մի ուրիշ ընկերութեան:

Բազում առաջ գոյութիւն ունէր
Մարգարիթական անուանով մի ըն-
կերութիւն, որ Բազումի հայոց հա-
մար չէր մեայն, և նրա նպատակն էր
ծառայել իսկապէս յուսատրու-
թեան գործին՝ նպատակով գարն-
նեկին, չքաւոր աշակերտներին,
բարձր ուսման դիմող երիտասարդ
ներին:

Եւ այդ ընկերութեանը՝ այդ
նպատակով բարեկարգ մարդիկ օ-
րոշ գումարներ են նուիրել կամ
կտակել՝ որոշ պայմաններով:

Այդ ընկերութիւնը — յանի գոյու-
թիւն ունէր — այդպէս՝ նրա խոր-

որում գրականութիւնը ծաղկած ու
հարուստ տեսելու, իրենք էլ այդ գրա-
կանութեան անձնուէր մշակելը իրեն-
յուն Բայց անբիշ՝ իրականութիւնը
փշրում է այդ գեղեցիկ երազները և
ցույց տալով կանչել է ապրիս՝ «աղա յոյ
ինչու երազ էր»: Անապահով են և հրա-
տարակիցները, որոնք հազիւ հազ փող
են գտնում իրենց թիւրթիւ կամ գիրքը
հրատարակելու, ու մի փար հացով կը-
տանայու. էլ ինչ խօսք կարող է ինիկ
աշխատակիցներին և կամ անհասա-
րակ հեղինակներին վարձատրելու մա-
սին: Իսկ օրհագրութեան սխտանը
միայն փշրանում է մեզ գրական և
մանաւանդ պարբերական մամուլի
ընթանները: Հրատարակչը կամ խմբա-
գիրը գիտնալով, որ ինքը չի կարող
վարձատրել, բարոյական իրաւունք էլ
չունի աշխատակիցները, թղթակիցները,
կամ մասնագէտ գրողներ հրապարակու-
մակցին տալագրական երեւող կամ թիւ-
թիւ լցնել է հարկաւոր. ինչ անէ: Ինքը
մենակ այդքան ոյժ ու ժամանակ չու-
նի. մշական, որոշ աշխատակիցներ էլ
չունի. և ահա ստիպւած է «ամենայն
տուրք բարձր» ասելով՝ ընդունել և ար-
գել ինչ որ պատահի: Այսօր մէկը վէպ
է ապրկում — վէպն է լայն անանում.
վաղը մի ուրիշը քննադատութիւն է ու-
ղարկում — այդ է տալում. երրորդը մի
պարտու (պատկեր) է ուղարկում — այն
էլ է լայն անանում... Իսկ ընթերցողը —
առ ի չգոյ է լաւագուցին — ստիպւած է
այդ ամենը մարտելու: Այդպիսով ենք
ուղղում առաջնորդի հատարակութիւնը,

հարկը պարտաւոր էր, ընկերու-
թեան կանոնադրութեան և նպա-
տակի համաձայն. ոտաջուած գու-
մարները դարձած օրոշուած նպա-
տակին՝ նուիրատուների յայտնած
պայմանների համաձայն:

Այդ ընկերութիւնն այլիս գոյու-
թիւն չունի:

Բազում հիմնուել է նախկին
ընկերութեան փախուել մի նոր
ընկերութիւն, նոր ծրագրով, և այդ
ընկերութիւնն այս օրերու ունեցել
է իւր առաջին նիստը, ինչպէս
մեզ գրում է մեր թղթակիցը:

Այդ նոր ընկերութիւնը լուսա-
ւորութեան, գարնանների հետ գործ
չունի. նրա նպատակը շատ պոփիլ
է. նրա նպատակն է բազմաթիւ
հայերին որոշ պայմաններում օգ-
նել ինիկականութեան՝ տալով թէ,
կերակուր, հագուստ բաշխելով և
այլն:

Եւ ինչ ենք իմանում. այդ ընկե-
րութեան անդամներն իրենց իրա-
ւունքն են համարում նախկին Մար-
գարիթական Ընկերութեան նուիր-
ւած գումարների մասին վճարաց
անելու և մինչև անգամ այդ մա-
սին կարգադրութիւններ անելու:

Ժողովը նախկին Մարգարիթական
Ընկերութեան որոշ պայմաններով
նուիրւած գումարների որոշումը
թողնում է այդ նոր ընկերութեան
նոր ընտրուած խորհրդի որոշմանը,
որը, երեք, պիտի բարեհաճի նուիր-
ատուների հետ խորհրդակցելով
անելու իւր որոշումը:

այդպէս ենք լուսաւորում մեր ժողովուր-
դը: Եւ ո՞վ է սեղաւոր աղ անասնիկ
և մահաբեր դրութեան մէջ, եթէ ոչ
նայն ինքը հասարակութիւնը:

Մինչդեռ այնքան էլ դժուար չէ մեր
մշակելին սպասողները: Բաւական է,
որ մենք հայերն գրքեր կարդալու ու
գիտելու անհրաժեշտութիւնը հասկանալու
բաւական է, որ հայերն թիւթ մաս-
նալը, հայ թիւթին յատարարութիւն-
ներ տալը և հայերն գրքերի մի փոք-
րիկ դրողարան կազմելը մեր մէջ պա-
հանջ դառնան: Մենք չենք հասկանում
— ինչպէս կարող է փոքր ի շատէ ու-
սում առած հայ մարդը չհատարարելու,
թէ ինչ է կատարում արարած աշխար-
հում և մասնաւորապէս հայերի կեն-
տրում: Ինչպէս կարող է ինտելիգենտը
չմանթանալ հայերին վիպասանների,
բանաստեղծների, հրապարակասանների
գրումաճանիկի հետ: Եթէ այդպիսի մի
պահանջ չի նկատուած ամենաանհաւոր
չըջանի մէջ՝ նշանակում է մենք չու-
նինք ինտելիգենցիա, մենք չունինք մեր
հասարակութեան մէջ այն ինտելու-
տարը, որն ամեն մի կույտարական
ազգի մէջ՝ առաջ է մղում ժողովուրդ-
ը, նոր միջոցներ ու ճանապարհներ է
ցոյց տալիս, ուղեցոյց և ղեկավար է
հանդիսանում...:

Եւ ահա՝ պարբերական հրատարակու-
թիւնները ինիկականութեան անապահով
վիճակի մէջ են. տաղանդներն ստի-
պւած են թողնել գրական առարկայը և
գիտել գործակաւորութեան, որովհետեւ
գրականութիւնը նրանց հաց է ապրիս. մեր

Եւ չէ յայտնում այդ ժողովուրդի
մէկը, որ անէ, թէ կանոնադրու-
թեան գործութեամբ այդ ընկերու-
թիւնը և նրա նորընտիր խորհուր-
դը ոչ մի իրաւունք չունի նախ-
կին ընկերութեանը նուիրւած գու-
մարների մասին մի որևէ որոշու-
ման անելու:

Նախկին ընկերութիւնը իւր վեր-
ջին ժողովում իրաւունք ունէր և
պարտաւոր էր իւր կանոնադրու-
թեան յօդուածների և նուիրատու-
ների կողմից առաջարկուած և ըն-
դունուած պայմանների համաձայն
որոշումն անելու:

Եթէ այդ չի արել նախկին ըն-
կերութիւնը իւր վերջին նիստում,
չի կատարել իւր պարտաւորու-
թիւնը, նշանակում է, որ նախ-
կին ընկերութեան պատկանեալ
գործը, կտակով և որոշ պայմաննե-
րով լուսաւոր գումարները նոր ըն-
կերութեան մօտ իրրի առանդ են
մնում, և այդ ամենի մասին որո-
շողը պետական ջաղաքացիական
օրէնքն է և ոչ թէ նոր ընկերու-
թեան ժողովը:

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ֆինանսների միւնիստրութեան մէջ
մի առանձին յանձնաժողով է կազմուած
քննելու համար Անգլոփոկական երկա-
թուղով տեղափոխուող Նաւթային
բերքերից անուղղ աղցիզի կանոն-
ները փոփոխելու խնդիրը:

— Երկրագործութեան և պետական
կալուածների միւնիստրի Կովկասի ինտ-

րագմաշատ գրական մշակներն ստի-
պւած են Գիտելիքի նման տակաւի մէջ
ապրելու և յարկի վրայ պահելով, Գա-
րնանիի նման զէլթուն և Պաշտեանի
նման ամուս վաճառելու...:

Միայն՝ երբ մեր պարբերական հրա-
տարակութիւններն ապահով դրութեան
մէջ լինեն, երբ գրական մշակներին
նպատակ ընկերութիւններ ունենալ, երբ
կարգին հրատարակչներ ու գրադա-
նասներ ունենանք, միայն այն ժա-
նակ անշուշտ այսպէս կըլուծուած սիր
գրականութիւնն էլ իւր բոլոր ճիւղե-
րով կը ճոխնայ, կամրանայ և յոյս կու-
նենայ այժմայն նման բոլորովին յա-
շմալ կարգականից: Այն ժամանակ
մենք կունենանք աւելի հիմնական գի-
տական գրութեան, աւելի նորը գի-
տաբանական երկեր, աւելի բաշմա-
կողմանի հրապարակասաններ. մի խօս-
քով՝ այն ժամանակ միայն կունենանք
օրինաւոր գրականութիւն: Իսկ մինչև
այդ՝ մեր գրականութիւնը կարող է յա-
ռաջագիմել միայն երկու քայլ տող
մի քայլ յետ անելով: Տարիներ կանց-
նեն և մենք էլի գրական ընթերցու-
թեան գրիթ է նոյն աստիճանի վրայ
կրկնենք. գրականութիւնը շատ ան-
նկատելի կրկնի: Եւ տեսէք, քանտես
տարի օրերից առաջ հրատարակում էր
«Հիւսիս փայլ», բան տարի առաջ —
«Փորձ» է. համեմատեցէք դրանց յիշուի
ու բովանդակութեան հետ մեր արդի
պարբերական հրատարակութիւնը և
խո՛՛՛՛՛ մտօք քննելուց յետոյ՝ անկեղծօ-
րէն, առանց «ազգայնութեան», ասո-

վերցնելու և ապա, Դեկաբոս մեկ-
նու համար:
ՔԵՂՆԻ: Գերմանիայի և Մեծ Բրի-
տանիայի միջև կայացած համաձայնու-
թյունը Ուպոլու, Մաօի կզղկնելը և
այնու հետ ամուսնացած մանր կարգի հետ:

Одн. карандаш. Тифлис. Окт. 29-го язя 1899 г. Сиддиковъ К. Феоф. - Сиддиковича А. О. Меликъ-Шахназарянда, Воронж. Набережн. церковный дом